

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ імені АНДРІЯ МАЛИШКА
КАФЕДРА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Всеукраїнська науково-практична конференція
до Дня української писемності й мови та
150-річчя Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка*

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА
В УКРАЇНІ І СВІТІ**

9 листопада 2018 року

Київ – 2019

*Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова
(протокол № 3 від 29 листопада 2018 року)*

Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі:
Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції /відп. ред.
С.В.Шевчук, відп. за випуск С.В.Глущик, О.В.Дияк. – К.: Вид-во НПУ
імені М.П. Драгоманова, 2019. – 126 с.

У збірнику вміщено доповіді мовознавців, молодих учених і студентів, які брали участь у конференції. Тематика доповідей охоплює питання мовної політики в Україні, аспекти професійної комунікації в сучасній освіті, проблеми лексикології, морфології, термінології та фразеології української мови.

Для аспірантів, студентів-філологів, учителів української мови загальноосвітніх шкіл та гімназій.

Редакційна колегія:

Шевчук Світлана Володимирівна, завідувач кафедри культури української мови, академік АН ВО України, кандидат філологічних наук, професор – **відповідальний редактор;**

Лобода Тетяна Михайлівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат педагогічних наук;

Глущик Сергій Васильович, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук – **відповідальний секретар;**

Дияк Олена Володимирівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук – **відповідальний секретар;**

Підкамінна Людмила Василівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук;

Виноградова Юлія Борисівна, старший викладач кафедри культури української мови.

2) ігнорування певною частиною суспільства відповідної мовної політики в Україні.

Потрібна виважена державна мовна політика, яка б передбачала захист і підтримку національної мови й водночас забезпечувала розвиток мов етнічних меншин. Українська мова має стати не лише державною, а й загальнонаціональною мовою в Україні, що сприятиме формуванню національної свідомості українців.

*Шевчук Світлана,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, м. Київ,
академік АНВО України,
кандидат філологічних наук, професор*

УКРАЇНСЬКА МОВА І ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Чому українці живуть найменше у Європі і світі? Чому? На мою думку і не лише на мою, одна з причин такого явища в російськомовності, яка поширилася в Україні (про це пише і Академія здоров'я), бо лінгвістичні проблеми вже давно не є проблемами лише мовознавців, вони тісно переплелися із психологічними, загальнофілософськими, їх розв'язання сьогодні неможливе без спільних зусиль не лише теоретиків гуманітарних наук, а й генетиків, медиків, біологів, які б працювали разом.

Отже, як на мою думку, нам доцільно поговорити про Слово: про його природу, про наявні наслідки русифікації, і відповіді на оте зверхньо-запитальне: «А какая разница, на каком языке...», що здебільшого не є запитанням, бо вимовляється таким тоном, який насамперед заперечує навіть наявність альтернативи. А різниця є – і дуже суттєва, бо «спочатку було Слово і Слово було Бог». Чи насправді «Усе через нього постало, і ніщо, що постало, не постало без Нього». Якщо Слово було Бог, то принципово має змінитися наше ставлення до мови й, відповідно, зросте наша відповідальність перед нею. Ми маємо визнати «божественність» мовленого слова.

Що глибше проникають вчені в таємницю слова, то виразніше бачать його «на початку», де і сьогодні воно стоїть непохитно. Ще В. Гумбольдт зазначав, що пояснювати причини його виникнення потребою спілкування людей між собою є помилковим поглядом, адже людина не така вже беззахисна і для організації взаємодопомоги їй би вистачило і примітивних звуків.

І основне, що йому вдалося відкрити на теоретичному рівні, підтверджене сучасною експериментальною лінгвістикою, генетикою, етнопсихологією та іншими науками, прямо чи опосередковано пов'язане з мовою, про виникнення якої він висловив таку думку: «Хоч яким би природним не здавалося припущення про поступове утворення мови, вона могла виникнути лише відразу. Щоб людина спромоглася досягти бодай одне-однісіньке слово, вся мова повністю з усіма своїми взаємозв'язками вже мала б бути закладена в ній». Підтвердженням цього і є те, що функціонуючи в історичному часі, мови не піддаються поділу на «прості й складні», й, імовірно, що такими ж вони були і в більш віддалену гіпотетичну епоху. Навіть мови так званіх дикунів, які, здавалося б, мали перебувати наближеними до природного стану, мають незліченну кількість і різноманітність висловів, що поза будь-якою життєвою потребою. В. Гумбольдт першим звернув увагу на те, що освоєння мови дітьми – це не ознайомлення зі словами, а розвиток мовних здібностей у процесі кількарічних вправ.

А якщо немовля опиняється серед представників іншої, їй чужої мовної стихії, воно розвиває свої здібності говорити мовою тих, хто його оточує, але з великими труднощами долає вроджені нахили, які у своїх найтонших нюансах залишаються непереможеними. Ми народжуємося не лише зі своєю мовою, а й із відповідним апаратом мовлення. Ось чому окремих асимільованих представників тієї чи іншої нації навіть у десятому коліні впізнаємо за акцентом. До того ж, як показали лабораторні дослідження, у процесі мовлення задіяний весь організм людини. Не лише ми володіємо словами, а й слово володіє нами. Асиміляція (маємо на увазі русифікація) – це насильне втручання у процеси всього людського організму, і її наслідки зазвичай негативні.

Для утримання тіла у вертикальній позиції на вібруючій планеті всі м'язи мусять ідеально співвібрувати між собою, підтримуючи вертикальність тіла, аби воно не впало. Терени Франції, Польщі, Китаю, України вібрують на планеті по-різному, а ми, стоячи на ній, теж вібруємо: в Україні «по-українському». Вертикальною вібрацією створюється мова, така ж специфічна для кожного терену, як специфічною є вібрація кожної частини Земної кори. Відповідно, як вібрація певного терену залежить від товщини земної кори в цьому регіоні, складу її мінералів, водності тощо, то так само є очевидною специфічність роботи мовного апарату вертикального до поверхні планети тіла людини.

Отож по-різному реагуємо кожним своїм м'язом, кожною своєю частиною та клітиною тіла на цю специфічну вібрацію, створюючи мову! Бо мова й вертикальність – тотожні. Погодьтеся, що лише людина має мову, інші

невертикальні сутності на планеті теж «розмовляють», але не мовою: писком, криком, цвірінканням.

У людини в горлі є маленька вигнута, ніби підкова, кісточка – під'язикова. Вона вібрує в горлі відповідно до коду (а мова кодована система) вібраційної території проживання людини зі специфічним складом та товщиною кори планети в цьому місці, та через ці специфічні особливості цей диво-орган нашого тіла відіграє найактивнішу, а точніше, головну роль у мовному процесі.

Якщо ж невідповідною до території проживання мовою порушувати природний процес передавання інформації від цієї кісточки до м'язів, то людина так і підхоплює болячку.

Отже, коли людина «російськомовить» на території України, калічачи, по суті, ще й російську мову, адже в українців будова мовного апарату відмінна від росіян, російсько-українською вивертає язик – то тим самим вивертає й своє серце, усе тіло, поєднане з серцем і під'язиковою кісточкою, як запевняли стародавні медики. Ще Гален у давнину довів, що перев'язування зони під'язикової кістки призводить до раптової смерті. А в нашому випадку суржиком ми спазмуємо цю зону, що і є подібним до «Галенового перев'язування» й повільно, але впевнено призводить «русоговорящего» до хвороб, і все це від неадекватного скорочення мовних м'язів, вибудованих природою «по-українському» щодо вібраційного спектру терену проживання. Отже, спілкуючись українською в Україні, ми спів вібруємо не лише з тереном України, а й із деревом, з водою, що теж захищають нас. Ключ від скарбів успадкованого – в руках рідної мови. Асимілюючись, людина втрачає зв'язок зі своїм родоводом, генетичною пам'яттю.

Тож проста порада: щоби запобігти більшості хронічних хвороб, спів вібруйте з рідною землею; живете в Україні – говоріть щирою українською (я наголошую – щирою, а не суржиком).

Випробовуючи дію мови на стан пацієнта читанням правильного тексту рідною мовою, Олександр Харченко дійшов висновку: виліковування рідною мовою відбувається прямо на очах.

Так, діабетикам він давав послухати українську мову через диктофон і виміряв рівень цукру в крові – результати вражали. А ще краще, коли хворий сам читає тексти українською: Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Котляревського чи Івана Франка. Повірити в це складно! Але скористайтеся – це не болить.

Генетики стверджують, що наше ДНК утримує спадкову інформацію не лише в хімічних сполуках, а й у фізичному полі, яке є навколо хромосом. Отже, ДНК не лише чує нашу мову, а й відповідно реагує на кожне слово. На цій

реакції ДНК ґрунтуються методи лікування автосугестією, нашіптування. На інтуїтивному рівні про це знали наші бабусі й пра... пра... Словесними мислеобразами людина спроможна вдосконалювати або руйнувати свою генетичну структуру. До руйнівних мислеобразів належить, зокрема, ненормативна лексика, різновидом якої є суржик. Наша біда дуже глибока і масштабна: маємо не лише засмічену, інтерферовану мову, а й засмічену національну свідомість і душу, в якій «воцаряється мерзость запустения». Треба донести правду про русифікацію, бо знаючи правду, ніхто не буде ризикувати духовним і фізичним життям дітей і внуків.

То чи має значення, «на каком языке»?

*Шукурова Каріна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ*

УКРАЇНСЬКА СОЦІОЛІНГВІСТИКА: ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

Аналіз мовних ситуацій, що становить предмет соціолінгвістичних досліджень, є необхідною передумовою для вироблення й упровадження мовної політики. У цьому полягає одне з важливих практичних завдань соціолінгвістики.

В Україні такі дослідження набувають особливої значущості, оскільки впродовж тривалого історичного періоду бездержавності мовна ситуація країни зазнала великих деформацій. На сьогодні найґрунтовнішими працями з цієї теми лишаються монографії, створені за кордоном і в нашій державі. Заслужовує уваги праця І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”. Аналізові внутрішньої русифікації української мови в радянський період приділено значну увагу в численних виступах С. Караванського в пресі, а також в монографіях “Секрети української мови” і “Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я»”. Обидва аспекти асиміляційних практик, упроваджуваних в Україні, розглянуто в праці Л.Масенко “Мова і суспільство. Постколоніальний вимір”. Проблеми функціонування й розвитку української мови в умовах тривалої експансії російської мови висвітлено в публікаціях М. Лесюка, зібраних у книжці “Доля моєї мови” (Івано-Франківськ, 2004). Важливим довідковим виданням із зовнішньої історії української мови є праця В. Кубайчука “Хронологія мовних подій в Україні (Зовнішня історія української мови)” (К., 2004).